

CZU: 37.01

DOI: 10.36120/2587-3636.v20i2.75-81

INSTRUIREA – FORMĂ DE ACTIVITATE GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Vasile PANICO, conf. universitar, dr. în pedagogie

<https://orcid.org/0000-0002-4431-1770>

Catedra Pedagogie și Metodica Învățământului Primar

Universitatea de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău)

Rezumat. În lucrare se analizează relațiile dintre instruire/educația formală și educația în sens larg sociouman. Accentul este pus pe evidențierea condițiilor psihopedagogice de transformare a instruirii într-un factor decisiv de educație. Instruirea ca activitate socioumană pune accentul pe prima componentă/latură de formare și dezvoltare a elevilor – *conștiința personalității* (înșușirea cunoștințelor, formarea abilităților și capacităților creative de ordin mintal, formarea opiniilor, convingerilor, idealurilor etc., a comportamentului virtual) b) a doua componentă a educației – *formarea comportamentului sociopractic* este relativ redus/limitat. Comportamentul sociopractic în cea mai mare măsură se formează în cadrul educației în sens larg sociouman prin încadrarea nemijlocită a personalității în sistemul de activități practice rezonabile, orientate și benefic organizate (de muncă, profesionale, ecologice, științifice, politice, etc.).

Cuvinte-cheie: educație, instruire, educație formală, educație în sens larg sociouman, comportament virtual, conștiința și comportarea personalității, condiții psihopedagogice de realizare a funcției atitudinale în cadrul instruirii.

TRAINING - A FORM OF GENERAL ACTIVITY OF EDUCATION

Abstract. The paper can analyse the relationship between formal training / education and education in the broad sense of the social-human. The emphasis is highlighted in psycho-pedagogical conditions of transforming an instruction into the decisive factor of education. Instructions for becoming a social-human emphasizes the first component / side of training and can help a student - personal awareness (acquiring knowledge, training necessary mental skills and abilities, forming opinions, beliefs, ideals, etc., a virtual behaviour) b) the second component of education - the formation of social-practical behaviour is relatively low / limited. Social-practical behaviour to the greatest extent can be formed in all education in the broad sense of society through direct personal employment in conditions of reasonable practical activity, guides and benefits from the organization (work, professional, environmental, scientific, political, etc.).

Keywords: education, training, formal education, education in the broad sense social-human, virtual behaviour, awareness and personal behaviour, psycho-pedagogical conditions for performing an attitudinal function in all the trainings.

Introducere

În științele pedagogice este expusă poziția, că instruirea reprezintă o formă de activitate organizată, planificată a educației [1,2, 3], numită educație formală. Apare întrebarea care sunt posibilitățile și în ce condiții psihopedagogice instruirea ca formă de activitate socioumană realizează funcția educativă? Este demonstrat faptul, că instruirea reprezintă o formă fundamentală de activitate socioumană orientată spre transmiterea generației în creștere a experienței acumulate de societate, a culturii sociale. Atunci când instruirea este orientată și obiectivată spre proces și rezultat această funcție în mare măsură este atinsă, prin faptul că elevul/studentul însușește informația predată și la

subiecții acțiunii de învățare se formează un sistem de abilități și atitudini. Cu regret, destul de frecvent procesul de instruire este orientat spre predarea - învățarea primelor două componente a competențelor: însușirea cunoștințelor, formarea abilităților mintale și practice, iar componenta atitudinală care reprezintă nucleul personalității umane, este neglijată/omisă fie că parțial sau totalmente. Ea, componenta atitudinală, rămâne pe hârtie la nivel declarativ, la nivel de politici educaționale și curricula școlară. Menționăm faptul, că logica formării atitudinilor la personalitate nu este identică cu logica însușirii informației și formării abilităților. Informația și mijloacele de activitate intelectuală proiectate în curricula școlară și reflectată în manualele de învățământ sunt numai purtători a atitudinilor intelectuale, morale, estetice, profesionale, ecologice etc. Ele se creează extern, în plan pedagogic de către agenții procesului de predare și se interiorizează în conștiința personalității elevului/studentului în dependență de modalitățile de organizare ale procesului instructiv și-n special de acel sistem de relații/raporturi care se creează în cadrul activității de predare-învățare: de cunoaștere; interpersonale; pedagog-elev; față de realitatea reflectată în informația predată-învățată; față de rezultatele învățării etc. În acele situații când instruirea este orientată preponderent spre rezultat, eficacitatea educațională a procesului de învățământ este redusă la minimum, lipsită de sens. O astfel de instruire poate fi comparată cu acțiunea de a oferi copilului mic un biberon în loc să-i oferim hrană.

Relațiile dintre instruirea/educația formală și educația în sensul larg sociopractic/sociouman

Instruirea ca proces de predare-învățare devine activitate educațională veritabilă, atunci când, ea își realizează în mod amplu și deplin nu numai funcția de însușire a cunoștințelor, formarea și dezvoltarea abilităților, dar în primul rând și funcția atitudinală: formarea atitudinilor responsabilității și datoriei, cognitive și de autorealizare, ecologice și profesionale, de comunicare și colaborare, etc. Este cunoscut faptul că la baza tuturor activităților socioumane, inclusiv și a activității de instruire, se află sistemul de trebuințe/motive. Astfel, A. Maslow, Vâgotski, A. Leontiev au demonstrat teoretic și argumentat practic, că nu există activitate în afara atitudinilor și atitudini în lipsa activităților. Inițial sau primar la subiecții activității cognitive este necesar de generat/format și de activat atitudinile de învățare apoi urmează procesul de însușire a informației și de formare a abilităților [4;5;6].

Instruirea nu-și poate realiza funcția atitudinală/educațională dacă pedagogii, vârstnicii nu vor activa permanent sfera motivațională a elevilor. Instruirea bine organizată și planificată conform principiilor și regulilor didactice, conținuturilor valorice și metodologiilor eficiente, rezonabile conduce elevul spre succes, transformă motivele/atitudinile cognitive înțelese (motivele conștientizate) în motive real existente sau altfel denumite în motive/trebuințe comportamentale, de viață, de activitate cotidiană și profesională etc. Succesul obținut de elev/student în limita posibilităților bio-psiho-

sociale reprezintă calea sau mijlocul fundamental de transformare a motivelor/trebuințelor înțelese/conștientizate în cele real existente sau de activitate sociopractică, fapt demonstrat și argumentat de științele pedagogice și psihologice. În astfel de situații am putea afirma, că instruirea în calitate de fenomen sociopractic reprezintă sau devine un factor fundamental, o componentă esențială a procesului educațional integral, sau cum este tratată în majoritatea surselor pedagogice – în educație formală [3].

Este cazul de menționat, că fiecare activitate socioumană (de învățare, economică, sportivă, profesională, politică, ecologică etc.) devine sau poate deveni activitate educațională numai atunci când, ea/ele vor fi organizate și orientate nu numai spre produs (a însuși cunoștințe, a produce valori materiale, științifice și spirituale), dar și spre dezvoltarea prosperă a personalității. *Activitatea de învățare printr-o formulă liniară poate fi prezentată astfel: generarea și activarea trebuințelor/motivelor → elaborarea și personalizarea obiectivelor de învățare → selectarea conținuturilor/informației → organizarea sistemului de acțiuni de învățare → acțiunile de autoevaluare → rezultatele favorabile/succesul învățării.* Activitatea de învățare generează și activează procesele psihicului uman, în special procesele cognitive și emoționale, corespunzător în planul conștiinței la personalitate se desfășoară/se realizează perceperea, înțelegerea, chibzuirea, se activează procesele de formare a abilităților mintale, a imaginației, se formează și se dezvoltă comportamentul virtual, care apoi în cadrul exteriorizării (tregerii proceselor psihice interne în acțiuni practice externe) se transformă în comportament de viață reală, de viață socioumană. „Mecanismele de formare a conștiinței și-n special a opiniilor, a convingerilor, a comportamentului virtual pot fi oferite pedagogiei de către științele psihologice. La rândul său științele psihologice destul de frecvent duc lipsa de unele principii și reguli, metode și procedee, conținuturi și forme de fortificare, îmbunătățire a procesului de formare și dezvoltare a structurilor psihice la nivel de individ și de grupuri/asociații de oameni” [7, p.127].

Instruirea/educația formală are menirea de a dezvolta personalitatea din punct de vedere bio-psiho-social. Instruirea în calitate de activitate socioumană se transformă într-un factor decisiv de educație atunci când, ea este centrată pe elev/student. În opinia mea centrarea instruirii pe elev/student implică două aspecte fundamentale:

- să se repereze pe posibilitățile bio-psiho-sociale ale elevilor, pe pozitivul și negativul prezent la fiecare elev/elevi;
- să se raporteze la exigențele/comanda/standardele sociale, care se află în permanentă schimbare și dezvoltare. Comanda sau exigențele sociale, proiectate în politicile educaționale, reflectate în planurile de învățământ și curricula școlară de regulă nu se fundamentează pe specificul dezvoltării psihice a personalității elevului, în special pe specificul formării și dezvoltarea atitudinilor. Componenta atitudinală reflectată în curricula școlară de regulă poartă caracter declarativ și-n

mod limitat se raportează la principiile și regulile procesului de învățământ și a procesului de activare a proceselor afective ale elevilor.

Instruirea în calitate de activitate socioumană/sociopractică este orientată spre satisfacerea nevoii de pregătire a generației în creștere pentru reproducerea vieții sociale, a culturii spirituale și materiale. Deci, scopul fundamental al instruirii constă în predarea și asimilarea de către generația în creștere a experienței sociale. Experiența socială este constituită din următoarele componente: a) cunoștințe despre natură, societate, gândire, tehnică, mijloace de activitate și normele de comportare socială; b) experiența de aplicare a mijloacelor de activitate, care este materializată/personificată în abilitățile și deprinderile personalității; c) experiența de activitate creatoare; d) experiența de atitudini emoționale [8]. Din cele expuse mai sus reiese că, în conținutul învățământului necesită să fie incluse toate componente experienței sociale. Deci, conținutul învățământului reprezintă un sistem de cunoștințe, abilități și deprinderi, experiența de activitate creatoare și experiența de atitudini emoționale.

Din cele expuse mai sus facem următoarele *concluzii*: a) instruirea ca activitate socioumană pune accentul pe prima componentă/latură de formare și dezvoltare a elevilor – *conștiința personalității* (însușirea cunoștințelor, formarea abilităților și capacităților creative de ordin mintal, formarea opiniilor, convingerilor, idealurilor etc., a comportamentului virtual) b) a doua componentă a educației – formarea comportamentului sociopractic este relativ redus/limitat. Comportamentul sociopractic în cea mai mare măsură se formează în cadrul educației în sens larg sociouman prin încadrarea nemijlocită a personalității în sistemul de activități practice rezonabile, orientate și benefic organizate (de muncă, profesionale, ecologice, științifice, politice, etc.). Nucleul educației îl reprezintă încadrarea nemijlocită a personalității în sistemul de activități și atitudini socioumane. „Cred că educația este, în consecință, un proces al vieții și nu o pregătire pentru viața ulterioară” [9, p. 48]. Nivelul de dezvoltare a personalității este determinat de nivelul de dezvoltare a activităților și atitudinilor esențiale și dominante din viața ei [10].

„Specificul procesului de învățământ constă în faptul, că instruirea contribuie la însușirea de către personalitate a modelelor de experiență socială, proiectate în finalitățile/conținutul învățământului. În cadrul instruirii personalitatea se formează și se dezvoltă în acea măsură în care mediul sociouman influențează asupra ei, iar a doua latură/componentă a socializării – influența personalității asupra mediului de viață prin intermediul activităților proprii este limitat. Instruirea ca formă de activitate socioumană special organizată, după cum am menționat mai sus, pune accentul pe formarea conștiinței la personalitate, a comportamentului virtual.

Comportamentul virtual, care este prezent în planul mintal/planul conștiinței servește ca model și motiv al acțiunilor exteriorizate, al acțiunilor de viață propriu-zise. În cadrul exteriorizării componentul virtual se supune unor schimbări/modificări. El este

de alt nivel de dezvoltare și putere energetică. Acțiunile real - existente/de viață nu-s identice cu cele din planul intern, din planul conștiinței” [11, p. 15].

Educația cuprinde în sine toate sferele/tipurile de activități și de viață socioumane: de joc, de învățare, de comunicare, de orientare și formare profesională, economice, ecologice științifice, politice, artistice etc. Atunci când aceste activități sociopractice se organizează și sunt direcționate ca scop în sine, ele realizează numai un scop/o componentă de importanță socioumană: a instrui; a orienta și forma profesional; a produce valori științifice, culturale, materiale etc. A doua componentă nu mai puțin valorică din punct de vedere sociouman constă în formarea și dezvoltarea permanentă și prosperă a personalității și a societății. Orișice activitate sociopractică orientată, organizată/direcționată spre creșterea și dezvoltarea personalității în mod inevitabil se transformă într-un act educațional, care este cercetat de științele pedagogice. Deci, educația în sensul larg al cuvântului „reprezintă un proces bilateral, orientat spre un scop bine determinat de formare și autoformare a conștiinței (cunoștințe, abilități mintale, opinii, convingeri și idealuri de ordin intelectual, moral, estetic, ecologic, politic etc.) ca modele a experienței sociale/comportament virtual și de formare a comportamentului real existent ca rezultat al încadrării nemijlocite a personalității în viață, în sistemul de activități și atitudini sociopractice. Ca rezultat la subiecții educaționali se formează și se dezvoltă priceperile, deprinderile și obișnuințele practice de ordin moral, estetic, ecologic, intelectual, profesional etc.” [11, p. 11].

Activitatea reprezintă factorul de bază/fundamental de dezvoltare a personalității din punct de vedere intelectual, moral estetic, profesional, ecologic etc. Deci, orice activitate sociopractică necesită să fie orientată/direcționată nu numai spre producerea valorilor materiale și spirituale ci și spre un anumit scop/scopuri educaționale. Activitățile socioumane necesită ca permanent să fie motivate rezonabil/benefic și să se realizeze în limitele valorilor general-umane și naționale. Dacă informația predată/comunicată în mod direct sau indirect generează la elevi/studenti trăiri emoționale atunci putem afirma/constata, că prin instruire se realizează și educația, că instruirea reprezintă pe deplin o formă de activitate generală a educației.

În lipsa activizării proceselor afective educația/procesul de formare a atitudinilor nu are loc. Informația predată poate fi însușită de subiecții actului cognitiv profund și corect științific și-n limitele unor acțiuni afective neadecvate/negative: învață de frică, de a nu fi pedepsit, înjosit, învață numai pentru sine, de pe poziții egoiste etc. În astfel de situații instruirea ca proces cognitiv se desfășură, însă efectul educativ este la un nivel scăzut sau nul. *Instruirea în sensul deplin al cuvântului are menirea de a activa nu numai procesele cognitive, dar în primul rând procesele afective, atunci putem afirma, că procesul de predare-învățare, realizat în instituțiile de învățământ reprezintă pe deplin procesul de educație formală.*

Vectorii învățării sunt foarte diverși. Elevul învață și primește satisfacție de la actul procesual, de la rezultatele obținute, de la obținerea calificativelor și notelor înalte, de a fi elev bun, de a se evidenția, de a se pregăti profesional, de a aplica cunoștințele în practica și viața cotidiană, din motivul sentimentului responsabilității și datoriei, de a se autorealiza etc. De rând cu aceasta pot fi și vectori de ordin negativi, care energizează acțiunile cognitive ale personalității elevului/studentului.

Integrarea instruirii/educației formale cu educația în sensul larg sociouman se realizează în mod planic și organizat la nivel de finalități generale și speciale, componente sau laturi ale educației, legități și principii, metode și forme organizaționale. Cu cât mai mult instruirea/educația formală este similară cu viața socioumană, adecvată sistemului de activități și atitudini socioumane cu atât mai mult și eficient/adecvat se realizează integritatea/unitatea instruirii/educației formale cu educația în sensul larg al cuvântului, cu viața socioumană propriu zisă.

Subiecții acțiunilor instructive necesită ca permanent și-n mod planic să fie încadrați în activități și atitudini real existente ale sociului uman de ordin moral, profesional, ecologic, de muncă, estetice, economice, politice, de cult etc. Școala, instituțiile de învățământ/educative trebuie să reprezinte o adevărată microsocietate sub toate aspectele sale, care permanent se schimbă și se dezvoltă și se integrează în sociul uman cu ale sale contradicții și diversități de existență (de viață familială, de activitate profesională etc.) Instruirea/educația formală servește ca bază de integrare a elevilor/studentilor în viața socioumană prin faptul că ea reprezintă factorul primordial de formare a comportamentului virtual, a modelelor de încadrare benefică a subiecților educaționali în mediul de viață sociouman actual și de perspectivă, care și reprezintă educația reală, educația propriu-zisă. Menționez, că nucleul educației îl reprezintă încadrarea nemijlocită a personalității în sistemul de activități și atitudini socioumane.

Concluzii

Procesul însușirii informației, formării și dezvoltării abilităților impune inevitabil necesitatea de activare permanentă a procesului de formare pozitivă și adecvată a acțiunilor afective, în caz contrar instruirea nu-și poate realiza pe deplin *funcția educațională – formarea și dezvoltarea atitudinilor*. Astfel, predarea - învățarea matematicii, fizicii, chimiei, biologiei și a altor discipline școlare necesită să fie permanent însoțite de un sistem de acțiuni afective. Educația formală prevede în primul rând transformarea predării - învățării disciplinelor de învățământ în mijloace sau factori de educație, de formare a culturii și modelelor benefice de viață la elevi/studenti, de formare a unui comportament virtual rezonabil, care prin încadrarea personalității în sistemul de activități sociopractice să se transforme în comportament de viață reală. Exteriorizarea comportamentului virtual reprezintă fenomenul de unificare/integrare a conștiinței și comportării și a educației formale și nonformale.

Bibliografie

1. Cucuș C. Pedagogie. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2014.
2. Cristea S. Pedagogia. Științele pedagogice. Științele educației. V. 1, București: Editura DPH, 2016.
3. Cristea S. Conținuturile și formele generale ale educației. V. 4. București: Editura DPH, 2017.
4. Maslow Abraham H. Motivație și personalitate./Traducere din limba engleză de A. Răuceanu. București: Editura Trei, 2007.
5. Выготский Л. Педагогическая психология. Москва: Издательство Педагогика, 1991.
6. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В2-х т., Т.2, Москва: Издательство Педагогика, 1983.
7. Panico V. Relațiile pedagogiei cu psihologia. În: Tradiție și inovație în educație. Volumul I, Materialele Simpozionului Internațional, 18-19 octombrie, 2019. Chișinău: UST, 2019. p. 125-134.
8. Краевский В. В. Общие основы педагогики. Москва: Издательский центр Академия, 2005.
9. Dewey J. Fundamente pentru o știință a educației. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992.
10. Panico V. Statutul epistemologic al pedagogiei. Educația concept pedagogic fundamental. În: Acta et Commentationes. Științe ale educației. Chișinău: UST 2019. nr.1(15), p. 67- 76.
11. Panico V. Teoria și metodologia educației: Suport de curs. Chișinău: UST, 2018.